

PAŽYMA
Dėl Europos Sąjungos ir Jungtinės Karalystės (toliau – ES ir JK) ateities santykių derybų
2020 m. spalio 27 d.

Trys svarbiausi ES ir JK ateities santykių derybų klausimai:

- 1. Esama situacija derybose**
- 2. Išstojimo susitarimo įgyvendinimo priežiūra**
- 3. Pasirengimas pereinamojo laikotarpio pabaigai**

1. Esama situacija derybose

Po spalio 15–16 d. EVT iki spalio 21 d. derybos nevyko. Spalio 21 d., vyr. derybininkų nuotolinio pokalbio metu, ES pusei nurodžius, kad ji būtų linkusi tartis dėl kompromiso, bei pabrėžus, kad siekiant susitarimo reikia keisti abiejų pusių pozicijas, derybos pajudėjo iš aklavietės.

Abi derybų pusės sutarė dėl tolesnių derybų principų:

- Sutarta intensyvinti derybas, derantis visuose derybiniuose takeliuose. Derybas numatoma tęsti kasdien (ir savaitgaliais), nebent derybų pusės sutars kitaip.
- Tolesnės derybos vyks abiejų derybų pusių pateiktų susitarimo teksto projektų pagrindu, nebent derybų pusės sutars kitaip.
- Vyr. derybininkai dėl tekstų turi derėtis itin greitai, abiejų pusių pateiktuose tekstuose ieškoti sąlyčio taškų, pateikti derybų teksto lyginamąsias lenteles arba konsoliduotą tekstą.
- Turi būti sukurtas atskiras sekretoriatas, atsakingas už suderėto teksto konsolidavimą. Jame dirbs abiejų derybinių pusių teisininkai. Derinant galutinį derybinį tekstą, teisininkai turi glaudžiai dirbti su vyr. derybininkais.
- Derinant galutinį susitarimo tekstą, turi nuolatos vykti politinė diskusija sunkiausiais derybų klausimais – dėl sąžiningų verslo konkurencijos sąlygų, valdymo, žvejybos, energetikos, prekybos prekėmis ir paslaugomis.
- Vyr. derybininkai ir vyr. derybininkų pavaduotojai turi nuolatos bendrauti ribotu formatu. Susitikimų metu turi būti aptariami sudėtingiausi politiniai klausimai, aptariama bendra derybų kryptis visuose derybiniuose takeliuose. Susitikimai planuojami kiekvieną dieną.
- Nepaisant progreso atskiruose derybiniuose takeliuose, susitarimas negali būti užbaigtas tol, kol nebus susitarta visose derybų srityse.
- Šio intensyviausių derybų etapo pradžia – spalio 22 d. Londone.
- Po to derybos gali vykti ir Londone, ir Briuselyje tiesiogiai arba nuotoliniu būdu, esant reikalui taikant abu galimus derybų būdus.
- Derybos turi būti vykdomos atsižvelgiant į COVID-19 nulemtus ribojimus.

Spalio 15–16 d. EVT rezultatai: Derybų su JK klausimas buvo aptartas uždaroje sesijoje. EVT išvadose pabrėžė paramą ES vyriausiojo derybininko Micheliui Barnier siekiui rasti abi puses tenkinantį susitarimą, vis dėlto neatsisakant pagrindinių ES pozicijos principų. Vadovai pabrėžė, kad derybų pažanga kol kas nepakankama, Jungtinė Karalystė siekdama susitarimo taip pat turi atlikti atitinkamus veiksmus, o Išstojimo susitarimas turi būti įgyvendintas visiškai ir laiku. EVT kvietė tinkamai pasirengti visiems derybų baigties scenarijams, įskaitant ir nesusitarimo galimybę.

Esama situacija derybose (iki spalio 22–25 d. intensyvių derybų):

- ES VN vieningai sutaria, kad ES pozicija esminiais klausimais nesikeičia (t. y. dėl LPF, valdymo ir žuvų).

- Paskutinių derybų spalio 12–14 d. metu vyko konstruktyvi diskusija dėl LPF, nors pozicijos ir toliau smarkiai skyrėsi, pozityviai vertintas teisėsaugos bendradarbiavimas (ypač dėl Europos žmogaus teisių konvencijos ir duomenų adekvatumo reikalavimų), nedidelis progresas dėl valdymo (JK į valdymo nuostatas galbūt sutiktų įtraukti klimato kaitą), bet pabrėžta, kad žuvininkystės srityje nėra jokio progreso.
- Kai kuriose derybų srityse galima įžvelgti gerą pažangą – teisėsaugos, teismo bendradarbiavimo, transporto (lieka problemų dėl LPF taikymo), ES programų.
- Daugumoje derybų sričių pastebima tam tikra pažanga, bet pozicijų skirtumai lieka dideli (prekių judėjimas, kilmės taisyklės, muitinės kontrolė, paslaugos, viešieji pirkimai, energetika, socialinės apsaugos koordinavimas).

Derybose lieka 3 probleminiai klausimai:

- Visų derybų metu aktualūs 3 sudėtingiausi klausimai:
 - **Sąlygos sąžiningai verslo konkurencijai (LPF).** Sudėtingiausias klausimas šioje srityje – valstybės pagalbos režimas

Ko siekia ES? (ES derybinis mandatas)	Ko siekia JK? (JK derybinis mandatas)
<ul style="list-style-type: none"> • Aukštų (ne žemesnių nei ES taikomų) standartų LPF srityje (aplinkos apsaugos, darbuotojų teisių, mokesčių srityse, įskaitant griežtą valstybės pagalbos režimą) • Standartų nežeminimo ateityje (<i>non-regression</i>) • Privalomo ginčų sprendimo LPF srityje 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Zero-tariff, zero-quota</i> prekybos režimo, išlaikant galimybę nesilaikyti ES LPF taisyklių • Nesieti valstybės pagalbos režimo su ES • LPF sritis – be privalomo ginčų sprendimo mechanizmo
<p>Esama situacija:</p> <p>JK paskutinių derybų metu pirmą kartą atvirai pripažino būtinybę įtvirtinti specifinį konkurencijos režimą, peržengiantį PPO, sutiko svarstyti nepriklausomos priežiūros institucijos galimybę ginčų sprendimui ir sutiko diskutuoti apie valstybės pagalbos sistemą JK.</p>	

• Žvejybos teisės.

Ko siekia ES? (ES derybinis mandatas)	Ko siekia JK? (JK derybinis mandatas)
<ul style="list-style-type: none"> • Išlaikyti esamą <i>status quo</i> – tokias pačias žvejybos teises JK vandenyse, kaip JK esant ES valstybe nare. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kasmetinių derybų tiek dėl ES prieigos prie JK vandenų, tiek dėl žvejybos kvotų. • <i>Vadovautis zonų priskyrimo principu.</i>
<p>Esama situacija:</p> <p>Progreso mažai. M. Barnier vertinimu, JK siekia šią sritį derybose izoliuoti nuo kitų sričių iki pat pabaigos, tikintis, kad už progresą žvejybos srityje ES bus linkusi suteikti nuolaidų kitose srityse.</p>	

• Susitarimo architektūra, įskaitant ginčų sprendimo mechanizmą.

Ko siekia ES? (ES derybinis mandatas)	Ko siekia JK? (JK derybinis mandatas)
<ul style="list-style-type: none"> • Vientiso, visa apimančio ES ir JK ateities santykių susitarimo • Saistančio, teisiškai privalomo ginčų sprendimo mechanizmo, peržengiančio PPO numatytas taisykles • Numatyti dinamiško suspendavimo galimybę 	<ul style="list-style-type: none"> • Atskirų sektorių susitarimų • Vadovautis PPO suteikiamais ginčų sprendimo mechanizmais • Menkai saistančių, įpareigojančių gairių

Esama situacija:

Dėl susitarimo formos: JK būtų linkusi sutikti su vientisu susitarimu, bet derybose siūlo jį papildyti atskirais susitarimais (pvz., atskiras susitarimas dėl žvejybos).

Dėl ginčų sprendimo mechanizmo: JK toliau nesutinka įsipareigoti taikyti teisiškai privalomą ginčų sprendimo mechanizmą. Nesutinka į susitarimą įtraukti nuostatų dėl dinamiško suspendavimo susitarimo pažeidimo atveju (*atlikus pažeidimą vienoje srityje, sankcijos būtų skiriamos kitoms sritims*).

2. Išstojo susitarimo įgyvendinimo priežiūra:

Labiausiai pabrėžiami du Išstojo susitarimo įgyvendinimo klausimai: dėl Airijos ir Šiaurės Airijos protokolo bei piliečių teisių nuostatų įgyvendinimo.

Airijos ir Šiaurės Airijos protokolo įgyvendinimas. M. Barnier vertinimu, JK pusė tinkamai taikys Airijos ir Šiaurės Airijos protokolą. Jungtinio komiteto posėdyje JK parodė ketinimų imtis reikiamų priemonių, bet lieka klausimų dėl muitinių procedūrų. Vis dar trūksta techninio lygmens JK paaiškinimų, kaip konkrečiai bus įgyvendinamos muitinės procedūros. Europos Komisija toliau ketina reikalauti iš JK detalesnių dokumentų.

Piliečių teisių nuostatų įgyvendinimas:

Didžiausia kritika JK – statusą įrodančių fizinių dokumentų neišdavimas. ES teigimu, tai gali smarkiai pakenkti itin pažeidžiamoms ES piliečių JK grupėms.

Didžiausia kritika ES – vangus atitinkamų teisės aktų priėmimas (VN, kurios pasirinko tiek konstitutyviąją, tiek deklaratyviąją (kartu ir LT) sistemą) bei komunikacijos su JK piliečiais stoka.

Situacija Lietuvoje: Lietuvai pasirinkus deklaratyviąją sistemą, parengta užsieniečių teisinės padėties įstatymo pakeitimų, kurie teikiami paketu (paketą teikia SADM). Numatomas priėmimas Seime – lapkričio 24 dieną.

Įstatymų pakeitimų turinys:

- **Socialinės apsaugos ir darbo ministerija**

Buvo priimti 9 įstatymų pakeitimai rengiantis galimam nesusitarimo scenarijui *Brexit* derybose (*Brexit* įstatymų parengties paketas, rengiantis nesusitarimo scenarijui, priimtas 2019 m. balandžio 11 d.). Įstatymų pakeitimų tikslas buvo užtikrinti palankias socialinės apsaugos sąlygas JK piliečiams esant nesusitarimo scenarijui, tikintis abipusių nuostatų Lietuvos piliečiams, esantiems JK. Įstatymų projektų galiojimas buvo apribotas laiku (9 mėn. nuo JK išstojo iš ES datos, t. y. nuo 2020 m. vasario 1 dienos. Teisės aktai galioja iki 2020 m. lapkričio 1 d.).

ES ir JK susitarus dėl Išstojo susitarimo, visas aukščiau minimuose aktuose nurodomas socialines garantijas JK piliečiams aprėpė Išstojo susitarimo nuostatos.

SADM siūlomais teisės aktų projektais bus pratęsiamas minėtų teisės aktų galiojimas dėl socialinės apsaugos išmokų ES ir JK piliečiams pagal Išstojo susitarimą iki pereinamojo laikotarpio pabaigos, t. y. gruodžio 31 d., ir Išstojo susitarime nustatytais atvejais pasibaigus pereinamajam laikotarpiui.

- **Vidaus reikalų ministerija**

Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 pakeitimo įstatymo Nr. XIII-2338 28 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas

Įstatymo pakeitimu siekiama įtvirtinti Lietuvos pasirinktą leidimų gyventi JK piliečiams po pereinamojo laikotarpio pabaigos sistemą. Lietuva yra pasirinkusi deklaratyviąją sistemą (panaši į esamą padėtį pagal Laisvo judėjimo direktyvą), pagal kurią kaip teisėto gyvenimo šalyje sąlyga JK

piliečiams nebus nustatoma prievolė pateikti prašymą suteikti naujo gyventojo statusą pagal Išstojoimo susitarimą. Ši nuostata įtvirtinama siūlomu pakeitimu.

Rinkliavų įstatymo Nr. VIII-1725 6 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas

Įstatymo pakeitimo įsigaliojimo, taikymo ir įgyvendinimo nuostatose nurodyta, kad iš JK piliečių ir jų šeimos narių, įgijusių teisę gyventi Lietuvoje iki JK išstojoimo iš ES, valstybės rinkliava už prašymų išduoti leidimus gyventi Lietuvoje nagrinėjimą ir leidimų gyventi įforminimą nebus imama.

JK priekaištų Lietuvai dėl piliečių teisių įgyvendinimo šiuo metu nėra. JK piliečiams Lietuvoje (numanoma – apie 700 asmenų) nereikia papildomai kreiptis dėl jų statusą Lietuvoje apibrėžiančių naujų dokumentų (nebent jų turimas dokumentas baigia galioti). VRM užtikrino, kad bendradarbiaujant su JK ambasada Lietuvoje palaikoma aktyvi komunikacija su JK piliečiais.

3. Pasirengimas ES ir JK derybų ir pereinamojo laikotarpio pabaigai

Parengtis Lietuvoje	Parengtis ES
<ul style="list-style-type: none"> • Liepos ir rugpjūčio mėn. ministerijos ir kitos institucijos atliko priemonių, reikalingų pasirengimo susitarimo (<i>readiness</i>) ir nesusitarimo (<i>contingency</i>) scenarijui. • Parengties priemonės aptartos tarpinstituciniame <i>Brexit</i> koordinatorių tinklo susitikime. • Rugsėjo 23 d. vyko 12 ministerijų ir kitų institucijų (Muitinės departamento, VŠĮ „Versli Lietuva“) konsultacijos parengties klausimais su EK JK derybininkų komanda. • Dėl konkrečių parengties priemonių įgyvendinimo – laukiama didesnio aiškumo dėl derybų baigties. 	<ul style="list-style-type: none"> • Liepos 9 d. Komunikatas dėl pasirengimo Europos Sąjungos ir Jungtinės Karalystės santykių pereinamojo laikotarpio pasibaigimo momentu. • Liepos 10 d. Nacionalinių parengties koordinatorių posėdis Jungtinės Karalystės klausimų darbo grupės formatu. • Iki rugsėjo mėn. EK akcentavo tik pasirengimo susitarimui priemones (<i>readiness</i>). Rugsėjo viduryje EK pabrėžė pasirengimo bet kuriam scenarijui svarbą. • EK rengia parengties reglamentų paketą, siekdama minimizuoti galimas <i>no-deal</i> pasekmes. Paketas neviešinamas siekiant nepakenkti deryboms. • EK nuolatos atnauja sektorinius pranešimus dėl parengties.

Parengtis Lietuvoje:

Derybų dėl ES ir JK ateities santykių laikui artėjant prie pabaigos, 2020 m. birželio 25 d. ES Taryba patvirtino išvadas, kuriose ragina ES valstybes nars imtis aktyvių veiksmų ir reikalingų priemonių, rengiantis pereinamojo laikotarpio pabaigai, kuri numatyta 2020 m. gruodžio 31 dieną.

Prieš daugiau nei metus LT buvo atlikta analizė dėl JK išstojoimo iš ES pokyčių. Jos rezultatas – 2019 m. balandžio 11 d. LR Seime priimta 19 įstatymų pataisų, skirtų JK išstojoimui iš ES be susitarimo.

Dabar pradėtas naujas pasirengimo pereinamojo laikotarpio pabaigai procesas, kurio metu visos LT institucijos turėtų laiku ir tinkamai pasirengti visiems galimiems ES ir JK ateities santykių derybų baigties variantams ir jų nulemtiems pokyčiams įvairiose valstybės valdymo srityse.

Remiantis institucijų pateiktais analizės rezultatais, siekiant tinkamai pasirengti tiek susitarimo, tiek nesusitarimo scenarijui, bus reikalinga komunikacija su skirtingomis verslo ir visuomenės grupėmis (abiem

galimais atvejais). Dėl konkrečių priemonių priėmimo ir taikymo, remiantis EK rekomendacijomis, bus sprendžiama tada, kai bus daugiau aiškumo dėl galimos derybų baigties (planuojama – lapkričio viduryje).

JK Vidaus rinkos aktas: turinys ir svarstymo eiga

Rugsėjo 9 d. svarstymui JK Parlamente pateiktas Vidaus rinkos aktas, kuriuo pažeidžiamas Išstojo susitarimas ir jo Protokolas, skirtas Šiaurės Airijai. Šiais veiksmais JK, siekdama apsaugoti savo vidaus rinką, pažeidžia savo tarptautinius įsipareigojimus.

Vidaus rinkos aktas formaliai skirtas minimizuoti JK išstojo iš ES padarinius. Iki šiol visai JK taikoma ES teisė, bet pasibaigus pereinamajam laikotarpiui tam tikros valstybės valdymo kompetencijos, iki tol priklausiusios ES, grįž JK ir jos vietos savivaldai. Gali kilti grėsmė, kad skirtingi JK regionai skirtingai interpretuos seniau ES kompetencijai priklaususių politikos sričių valdymą, dėl ko gali kilti papildomų kliūčių prekybai. **Tačiau dokumente taip pat numatyta nuostata, pažeidžiančių Išstojo susitarimą.**

Išstojo susitarimo Airijos ir Šiaurės Airijos protokolas užtikrina, kad Šiaurės Airija išliks JK muitų teritorijoje tam, kad Šiaurės Airija galėtų veiksmingai pasinaudoti visais Laisvos prekybos susitarimais, kuriuos JK sudarys ateityje. Tačiau, remiantis protokolu, muitinės patikros tarp JK ir Šiaurės Airijos išliks. To tikslas – panaikinti muitinės patikras tarp Šiaurės Airijos ir Airijos, kad prekės galėtų judėti tarp JK ir Šiaurės Airijos be muitų, bet su patikromis, o tarp Šiaurės Airijos ir Airijos – be muitinės patikrų, taip išvengiant fizinės sienos tarp Airijos ir Šiaurės Airijos poreikio.

Vidaus rinkos aktas suteikia ministrams galimybę vienašališkai paskelbti negaliojančiu arba pakeisti atitinkamas Išstojo susitarimo dalis. JK nesutinka taikyti vadinamųjų prekių išvykimo (*exit*) deklaracijų prekėms, vežamoms iš JK į Šiaurės Airiją. Remiamasi nevaržomos prieigos (*unfettered access*) tarp JK ir Šiaurės Airijos argumentu. Nors, remiantis Išstojo susitarimu, yra būtina prekių, paliekančių JK į Šiaurės Airiją, kontrolė, JK nesutinka su išvykstančių prekių deklaravimu. Tai reikštų, kad būtų naikinami protokolo reikalavimai JK kurti aukščiau minimą muitinės patikros sistemą ir kiltų grėsmė atsirasti fizinei sienai tarp Airijos ir Šiaurės Airijos. Ministrams taip pat suteikiama teisė vienašališkai spręsti dėl valstybės pagalbos taisyklių taikymo Šiaurės Airijoje.

Rugsėjo 10 d. ES Komisijos vicepirmininkas M. Šefčovičius dalyvavo skubiai sušauktame ES ir JK Jungtinio komiteto posėdyje Londone, kuriame pareikalavo šį teisės aktą atšaukti iki rugsėjo pabaigos. JK atstovai šį ES reikalavimą atmetė.

Rugsėjo 29 d. Vidaus rinkos aktas buvo priimtas JK Parlamento bendruomenių rūmuose (256 iš 340 balsų). Aktas tolesniam svarstymui perduotas Lordų rūmams. Lordų rūmai turi teisę blokuoti Akto priėmimą, pateikti jo pakeitimų pasiūlymų ir grąžinti aktą su pakeitimais pakartotiniam svarstymui Bendruomenių rūmuose. Lordų rūmai Akto svarstymą pradėjo spalio 26 dieną.

Spalio 1 d. EK pirmininkė U. von der Leyen pranešė, kad ES imasi teisinių priemonių dėl JK svarstomo Vidaus rinkos akto. Teisinė priemonė – inicijuota pažeidimo procedūra. Išstojo susitarimas nustato, kad pereinamojo laikotarpio metu JK už ES teisės pažeidimus gali būti inicijuojama pažeidimo procedūra. EK žengė pirmąjį procedūros žingsnį – paskelbė oficialų pranešimą, kuriuo pažeidimą atlikusios valstybės prašoma paaiškinti savo poziciją. JK skirtas 1 mėnesio terminas atsakyti.